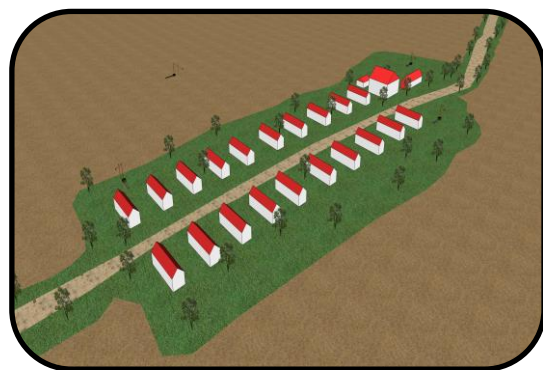
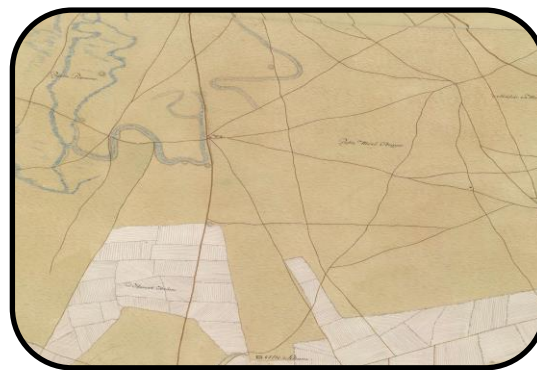

Grafická vizualizácia hrobu skrčňa

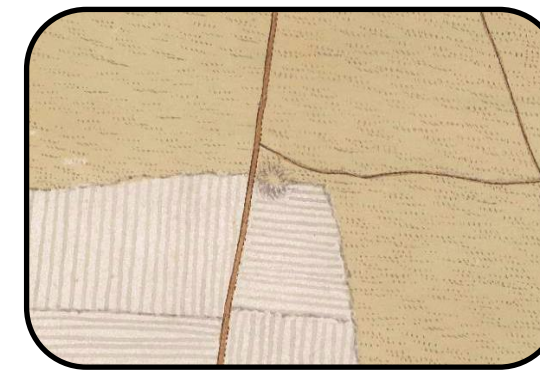
Ideová predstava možnej podoby prvého Pitvaroša

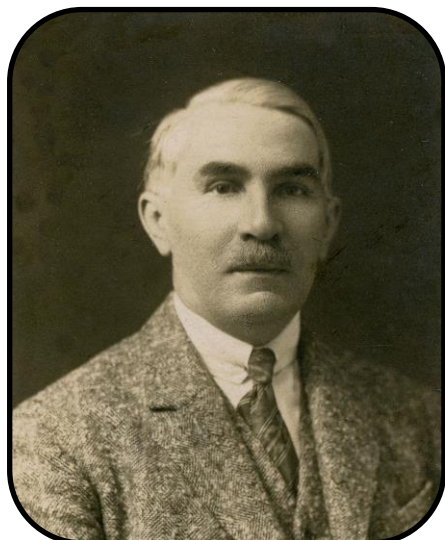
Pitvarošská pusta v prvom vojenskom mapovaní Uhorska z roku (1763-1787)

Rakšányich jama na fotografii v roku 2015

„Turecký kopec“ v prvom vojenskom mapovaní Uhorska z roku (1763-1787)

Ferenc Móra (1879-1934) na dobovej fotografii

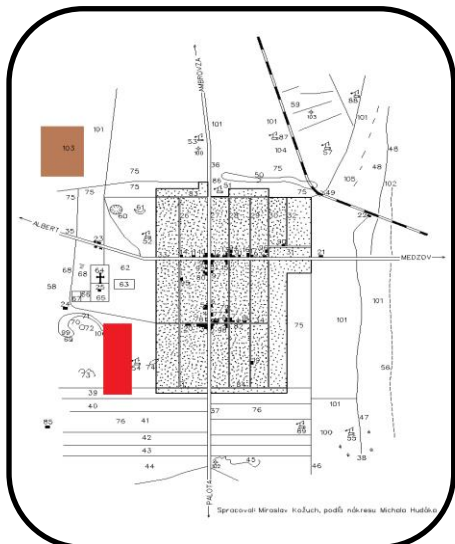
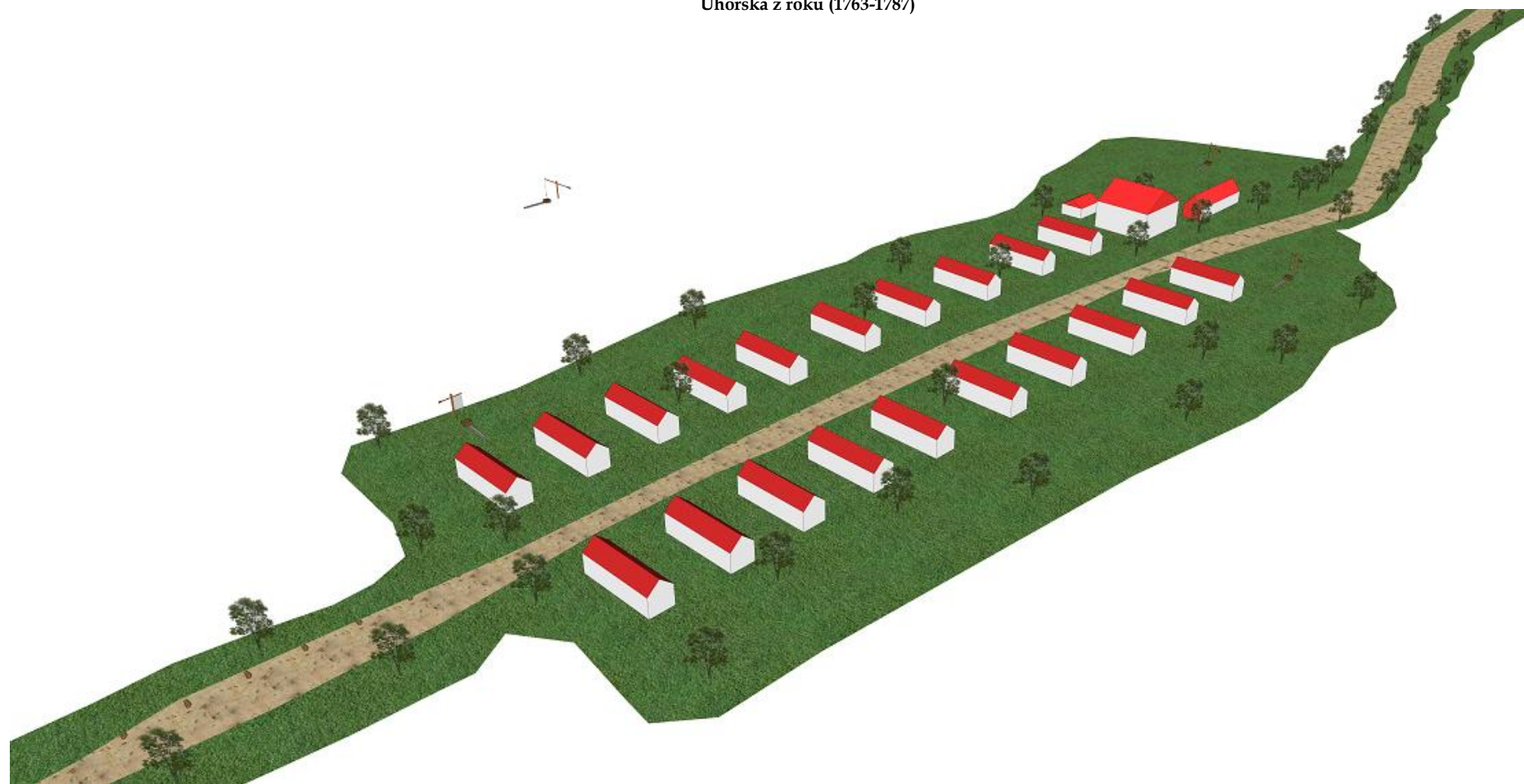

Schéma s vyznačením „prvého Pitvaroša“ (predpokladaná poloha hnedou farbou) a „druhého Pitvaroša“ (predpokladaná poloha červenou farbou)

Detailný pohľad na „turecký kopec“

Pohľad na Pitvaroš z vyvýšeniny

POČIATKY OSÍDLLENIA A PRVÝ PITVAROŠ

Michal Kožuch, 2021

Pitvaroš pozná každý z nás ako malú obec v juhovýchodnej časti Maďarska z ktorej pochádzajú naši predkovia a v ktorej máme svoje korene. Súčasný Pitvaroš je však v poradí až „tretím“ Pitvarošom, ktorý sa nachádzal na tomto území a ktorý vznikol novou parceláciou pozemkov od roku 1840. V priestoroch, kde sa dnes rozprestiera pitvarošský chotár žil človek už v treťom tisícročí pred našim letopočtom, čiže v mladšej dobe kamennej (neolit - trval od cca 8000 až 2900 rokov pred n. l.). Obyvatelia mladšej doby kamennej zvané neolit pochovávali svojich mŕtvych v skrčenej podobe a odtiaľ majú meno skrčenci. V roku 1925, maďarský spisovateľ a vtedajší riaditeľ segedínskeho múzea, Ferenc Móra robil v pitvarošskom chotári archeologické vykopávky. V priestoroch na kopci smerom na Ambrózu objavil cintorín so 43 hrobmi. Pri vykopávkach v roku 1876 našli v okolí obce Pitvaroš bronzové náušnice a v roku 1923 bronzové náramky, ktoré pochádzali z doby bronzovej (trvala od cca 2300 až 700 rokov pred n.l.). Samuel Borovský (1860-1912) vo svojom diele Dejiny Čanádskej stolice do roku 1715 uvádza, že v roku 1470 sa v spise krajinského listového úradu stretávame so šľachtickým menom Korláth, ktoré malo ako predmenie Pitvaroš. Najstarší člen rodiny, podľa archívnych dokumentov, bol Simon v roku 1470, ktorý mal synov Michala a Mikuláša a dcéru Žofiu. Najznámejšou postavou bol Štefan. V roku 1543 bol v čanádskej stolici županom. Zo záznamov z budapeštianskeho archívu sa dozvedáme, že v roku 1552 po tureckých výpadoch aj Pitvaroš prešiel cez veľké ničenie, takže v nasledujúcom roku iba 3 rodiny vedeli vyplatiť svoju daň. V roku 1562 desiatku platilo 25 obyvateľov, 1563 už 36. Počet chudobných bolo 42 obyvateľov. Čiže môžeme predpokladať, že obec Pitvaroš mala v tom čase približne 80 obyvateľov. Ešte v roku 1564 vlastnila tu vdova po Štefanovi Korláthovi 21 sedliackych domov, od ktorých platili daň. V roku 1570 mala obec už len 9 platiteľov daní a v roku 1596 po početných tureckých ťaženiach obec úplne zanikla a zostala len pustatina (Pitvarošská pusta). Pred svojím zánikom platila daň tureckému daňovému zberačovi, ktorý býval v Dule. Pitvarošskú pustatinu v roku 1614 zdedili potomkovia Székyovci (Juraj a Katarína). Po vyhnaní Turkov z Uhorska, bola prechodne v biskupských rukách (rok 1701), neskôr spolu s ďalšími pustatinami patriacimi k aradskému panstvu dostala sa pod správu kráľovskej komory. V rokoch 1755-1758 ju mala v prenájme obec Slovenský Komlóš. V roku 1773 bola pustatina rozdelená na 4 časti. Dve časti boli pridelené budúcim obyvateľom Nadlaku a dve časti obyvateľom obce Pécs. Čanádsku župu, lepšie povedané iba jednu časť dostal za zásluhy Ján Juraj Harrucker, ktorý obsadil župu luteránmi Slovákmi. V roku 1816 založilo na uvedenej pustatine 175 nadlacksých želiarov dnešnú obec Pitvaroš. A čo zostalo po Turkoch na Pitvaroši dodnes? Minimálne dve veci sa zachovali dodnes. Prvá je povest' o Rakšányich jame a tá druhá je kopec po tureckej rozhladni v blízkosti Pitvaroša. Severne od mlyna sa nachádza Rakšányich jama. Spájala sa s ňou povera, ktorú poznali mnohí Pitvarošania: „Kto viackrát obehne dookola jamu a položí si hlavu ucho k zemi bude počuť zvoniv, ktoré vraj ukryli obyvatelia prvého osídlenia tohto územia pred Turkami“. Turci na obrovskom rovinnatom území zo strategických dôvodov budovali sieť rozhladni. Na umelo vytvorených vyvýšeninách z navozenej zeminy budovali svoje rozhladne - vartovky. Dostupným materiálom na stavbu rozhladne v týchto končinách bolo drevo. Po krátkej ceste z Pitvaroša smerom na Csanádpalotu, cca 1,6 km od Pitvaroša na prvý pohľad zaujme na ľavej strane malá, vegetáciou zarastená vyvýšenina. Z roviny zrazu vystupuje malý kopec a je tak pravdepodobne najvyšším miestom v Pitvarošskom chotári. Jeho existenciu nachádzame i na starých mapách z vojenského mapovania Uhorska (od roku 1763). A práve pri tomto kopci sa stretávali i hranice chotárov obcí, čiže už v minulosti tvoril výrazný orientačný prvok v krajine. Podľa rozprávania svojich predkov Pavel Gemer (1951) spomínal, že v časoch silného národnostného útlaku v horthyovskom Uhorsku, na tento kopec vyliezli Pitvarošania a spievali krásne slovenské piesne. Ich tóny vraj bolo počuť až na Pitvaroši. (Zdroj: Pitvaroš a Pitvarošania (2007), Michal Hudák (rukopis), wikipedia. Fotografie: Michal Kožuch, Branislav Krnáč. Autor počítačového modelu: Michal Kožuch)